

نسخه‌های خطی شاهنامه در هند*

دکتر شریف حسین قاسمی

چکیده: نزدیک به ده قرن است که فارسی در تمام شئون زندگی طبقات گوناگون هند از سلاطین، عارفان، نویسندگان، دانشجویان، هنرمندان و شعرا جای باز کرده و به دیده احترام به آن نگریسته شده است. این زبان که در خاستگاه اصلی خود پرورده شده بود، توانست در این دیار نیز زبان اهل علم و ادب شود و به اندیشه و پندار هندوان نیز در قالب واژگان خود جان تازه‌ای بخشیده و مفاهیم آنان را نیز رساتر ادا نماید. وجود هزاران نسخه خطی فارسی در کتابخانه‌های رسمی، شخصی و موقوفه‌ها که تنها آکنده از فرهنگ جان‌بخش ایران است، بل هر از گاهی متون آیینی و حماسی هندی را نیز می‌توان در آن جست، سند گویایی است از تأثیر و نفوذ ژرف ادبیات ایران زمین در این سرزمین.

کلیدواژه: شاهنامه، فردوسی، نسخه‌های خطی، کتابخانه‌های هند.

مقدمه

ابوالقاسم فردوسی که مابین ۳۲۵ هـ و ۳۲۹ هـ در طوس به دنیا آمد و در حدود ۴۱۱ هـ یا ۴۱۶ هـ فوت کرد، شاهنامه‌ای در بحر متقارب سروده که برای ایرانیان کتاب ملی آنها است و در سراسر جهان فارسی، کتابی است که مورد علاقه همه دوستداران زبان و ادب

* مؤلف محترم، فهرست نسخه‌های خطی و چاپی موجود در کتابخانه‌های هند را جمع‌آوری کرده و به صورت کتابی با عنوان «فهرست نسخ خطی و چاپی شاهنامه فردوسی در هند»، از طرف خانه فرهنگ جمهوری اسلامی در بمبئی، در سال ۱۳۸۰ ش به چاپ رسانده است. بخش نسخه‌های خطی آن، به دلیل اهمیت موضوع، در این شماره نقل گردید. (نامه انجمن)

فارسی است. شاهنامه فردوسی که در حقیقت تصویر پر عظمت ایران و ایرانیان است، از دیرباز در هند مورد توجه قرار گرفته است. شعرای فارسی‌گویی هند از این شاهکار ادبی جهان پیروی کردند. شاعری به تخلص عصامی مثنوی فتوح السلاطین را در پیروی از شاهنامه ساخته که آن را شاهنامه هند می‌خوانند. تذکره نویسان هندی هم ترجمه فردوسی را در تذکره‌های خود با آب و تاب آورده‌اند. بعضی‌ها گفته‌اند که فردوسی فصاحت را رضوان و دعوی بلاغت را برهان بود و جمله گذشتگان را در خجلت انداخته و آیندگان را در تک و پوی فکرت افکنده (لباب الالباب، ص ۲۶۹). به قول تذکره‌نویسی دیگر، فردوسی استعدادی فطری داشت و لیاقت خلقی. همچو وی در عجم ناظمی عالی دستگاه قدم به عرصه ظهور نهاده و نقد سخن را به این خوش اسلوبی در بازار رواج نداده (نتایج‌الافتکار، ص ۵۲۳). شبلی نعمانی از فن شعر فردوسی تقدیر نموده و شاهنامه را یک دایرة‌المعارف مبسوط و جامع ایران تلقی می‌کند (شعرالمجم، ج ۴، ص ۱۹۱). استاد محمود شیرانی در کتاب معروف و تحقیقی خود به زبان اردو به نام فردوسی پر چار مقالی (چهار مقاله درباره فردوسی) اسباب و دوره نظم شاهنامه، هجو محمود غزنوی، مذهب فردوسی و یوسف و زلیخای فردوسی را مورد بررسی انتقادی قرار داده است. هم چنین جویل واعظ لال در «تاریخ ادبیات فارسی» نظر می‌دهد که نیروی تخلیق، ظرافت هنری، شدت احساس و قوت فکری او کاملاً همانند هومر و دانته است. علاوه بر این در ایجاد صور و اجزای آنها، در ابراز نرمترین احساسات، شدیدترین علاقه، تأثیری درامی، شکوه رنگ آمیزی، صحنه تخیل و لطافت عواطف او به هیچ وجه کمتر از خود شکسپیر بزرگ نیست.

نسخه‌های متعدد خطی شاهنامه که در کتابخانه‌های مختلف، در گوشه و کنار هند مضبوط‌اند، به اثبات می‌رسانند که شاهنامه در هند مورد پسند مردم این کشور عظیم قرار گرفته بود. پادشاهان دستور دادند که خوشنویسان معروف شاهنامه را برای آنان استنساخ کنند تا در کتابخانه‌های آنها نگهداری شود. صاحبان علم و فضل و دولتمردانی که از ایران به هند آمدند، نسخه شاهنامه را شایسته آن دیدند که به عنوان ارمغانی ذی قیمت به پادشاهان تقدیم کنند. فهرست نسخه‌های خطی و چاپی در هند که اینک در اختیار خوانندگان گذارده می‌شود کامل نیست و من به دلیل کمبود وسایل توانستم از

همه کتابخانه‌های هند دیدن کنم. به هر صورت، این فهرست برای شناسایی اهمیت شاهنامه در هند و علاقه مردمان به این مثنوی حماسی و فرهنگی تا حدی کمک می‌کند:

نسخه‌های خطی شاهنامه (با ذکر تاریخ)

● ۱۷۹۵ (خدابخش)

نستعلیق، ابن یحیی، ۴ رمضان ۷۸۹ (؟)/۱۳۸۷، ۷۶۸ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۲۵/۵×۱۶/۵. توضیحات: ناقص الطرفین، به ظاهر جلد دوم است که با تخت‌نشینی گشتاسب شروع می‌شود، ولی در آخر نسخه قسمتی از جزء اول شاهنامه آمده است. در حالی که در ترقیمه آمده که نسخه در سال ۷۸۹ هجرت شده، ولی از وضع نسخه و خط آن استنباط می‌شود که این تاریخ کتابت درست نیست و نسخه قریب به یقین در قرن هجدهم میلادی استنساخ شده است. بیست و پنج مجلس عادی به سبک هندی هم شامل نسخه است.

آغاز: جلد دوم (ورق ۱ تا ۳۰۱)

چو گشتاسب را داد لهراسب تخت فرود آمد از تخت و بر بست رخت قسمتی از جلد اول شاهنامه که اشتباهاً در این نسخه بعد از جلد دوم آمده، از ورق ۳۰۲ تا ۳۸۴ می‌باشد و با این جمله به پایان می‌رسد:

داستان خواب دیدن فردوسی دقیقی شاعر را...

انجام: قسمت دوم: اگر سال نیز آرزوت آمدست نهم سال هشتاد با سیدست

● ۶۳ (شورای هند)

نستعلیق، ۱۴۲۵/۸۲۹، ۱۴۳۲ صفحه، ۱۹ سطر، اندازه ۳۲×۲۱/۵.

آغاز: دیباچه بایسنقر که در ۱۴۲۶/۸۲۹ نوشته شده بود، با این بیت کمال خجندی (م: ۱۴۰۰-۱/۸۰۳، معاصر حافظ شیرازی) شروع می‌شود:

افتتاح سخن آن به که کنند اهل کمال به شنای مسلک العرش خدای متعال

مالک‌الملکی که در تدبیر ملک و ملکوت و تربیت عالم لاهوت و ناسوت (۱-۲۱)، اصل شاهنامه:

به نام خداوند جان و خرد

انجام: آمدن کیخسرو به یاری گودرز و لشکر ایران

بـرو آفرین خواندند بسخردان کـه ای شـهریار سـر مـودان

● ۵۴، ۶۰۰ (موزه ملی)

نستعلیق، ابن محمد محمود، ۱۴۲۷/۸۳۱، ۱۱۷۰ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۲×۲۲.

آغاز: سپاس و ستایش مر خدای را عرّوجل که پروردگار هر دو جهانست و آفریدگار زمین و زمان (در چهار صفحه).

آغاز شاهنامه: به نام خداوند جان و خرد

انجام: ز هجرت شده پنج هشتاد بار
در خاتمه کتاب و تاریخ:

آغاز: دوشم اندر دل سروشی تا که این الهام داد
انجام: تا زمین را کرد صانع جای آرام و سکون
● ۳۹۰۹ (رامپور)

نستعلیق، محمد بن محمد یوسف النشتری، ۸۴۰ هـ ۱۰۷۸ صفحه، دارای مجالس.

● ۴۲۱ (ایوانف)

نستعلیق شکسته، بدهن بن قوام‌الدین بن کمال‌الدین یوسف علم‌دار، مخاطب به امیر بلغاری، ۱۴۷۷/۸۸۲،
۱۲۵۸ صفحه، ۲۱ سطر (چهار ستون)، اندازه ۳۱×۲۴.

توضیحات: مقدمه دارد بهثر که از آغاز ناقص است. هجو محمود و «در ختم کتاب گوید» هم شامل این
نسخه است و با ذکر یزدگرد سوم (۶۳۲-۶۵۱ م) به پایان می‌رسد.

آغاز: دفتر اول: به نام خداوند جان و خرد (۷-۱۸۱)

دفتر دوم: به نام خداوند خورشید و ماه (۷-۱۸۱-۳۵۷)

دفتر سوم: خداوند پیروزی و فرهی (۳۵۷-۴۸۴)

دفتر چهارم: به نام خداوند خورشید و ماه

هجو محمود غزنوی با این بیت شروع می‌شود:

آیسا شاه محمود کشورگشای
انجام: ز هجرت سه صد سال و هشتاد و چار

● ۸۱-۸۲ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۱۴۸۸/۸۹۴، ۱۶۰۶ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۱۲×۹.

توضیحات: نسخه کامل و دارای مجالس است.

● ۳۵۸ (خدا بخش)

نستعلیق، مرشد‌الکاتب الشیرازی^۱، ۱۷ رمضان ۱۵۲۷/۹۴۲، ۱۲۲۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۴×۲۵.

توضیحات: این نسخه دارای اهمیت تاریخی است، زیرا که علی مردان‌خان یکی از منصب‌داران شاهجهان
پادشاه تیموری (۱۰۳۷-۱۰۶۸ / ۱۶۲۷-۱۶۵۸) چنان‌که از نوشته‌ای روی ورق ۶۱۲ برمی‌آید، آن را به این
پادشاه تقدیم نموده بود. علی مردان‌خان در ۱۶۳۷ م به دهلی آمد و در ۱۶۵۷ م درود به حیات گفت.
یادداشت مذکور بدین قرار است:

«علی مردان‌خان به روز ملازمت به اعلی حضرت گذرانید»

نسخه مشتمل است بر تقریباً ۵۰,۰۰۰ بیت و مینیاتورهای زیبا به سبک ایرانی دارد. بعضی صفحات از
لابه لای نسخه مفقودالاثراست، ولی مقدمه بایسنغر در آغاز آمده است.

۱- یک نسخه خطی شاهنامه به خط مرشد‌الکاتب الشیرازی در مجموعه کورکیان (آمریکا)، به شماره ۸۴ نگهداری می‌شود. رک: شاهنامه در موزه‌ها، وزارت فرهنگ و هنر، چاپ الوان، تهران، ۱۳۵۴، ص ۳۴.

آغاز: دیباچهٔ بایسنغر (۱-۱۳)

اصل شاهنامه: (ورق ۱۳ ب)

چو لهراسب بنشست بر تخت شاد به شاهنشهی تاج بر سر نهاد

● ۲۷۹ (حمیدیه)

نستعلیق، ۱۵۵۴/۹۶۲، س ۱۷ (چهار ستون).

توضیحات: مقدمه، فهرست مطالب شاهنامه، فهرست پادشاهان ایران همراه با فرهنگ واژه‌های دشوار در نسخه آمده است.

● ۵۹۴ (بارت اتهااس)

نستعلیق، ۱۵۶۷/۹۷۵، ۱۰۰۰ صفحه، اندازه ۳۴×۲۰.

توضیحات: دارای مجالس است.

● ۱۰۹۹ (سالار جنگ)

نستعلیق خوب، ۱۵۶۹/۹۷۷، ۱۰۴۴ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۵/۸×۲۲/۷.

توضیحات: پانزده مجلس به مکتب شیرازی در نسخه آمده است.

آغاز: مقدمهٔ بایسنغر:

پادشاهی که پادشاهان را پادشاهی ز فیض همت اوست

آغاز شاهنامه: به نام خداوند جان و خرد

● ۱۷۹۴ (خدایخش)

نستعلیق، ابن ابوالکرم سعدالله الحجازی، ۳ ذی‌القعدة ۱۵۷۸/۹۸۵، ۱۲۳۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه

۳۲×۱۹

توضیحات: دارای تقریباً چهل مجلس به سبک هندی است و بدون مقدمه است.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد

● ۳۶۰ (خدایخش)

نستعلیق، کمال‌الدین بن ابراهیم، ۲۹ شوال ۱۵۹۱/۹۹۹، ۱۲۰۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۰×۲۱/۵.

توضیحات: دیباچهٔ بایسنغر و فهرست پادشاهان ایرانی از کیومرث تا یزدگرد که اسم آنها در شاهنامه آمده،

در این نسخه آمده است. دارای تقریباً ۵۰،۰۰۰ بیت است و مجالس هم دارد. باید تذکر داد که نسخه‌ای از

شاهنامه که محمد منعم، پسر کاتب این نسخه کمال‌الدین، آن را کتابت کرده و به شخصی به نام

شهاب‌الدین خان تقدیم نموده بود، در کتابخانهٔ موزهٔ بریتانیا نگهداری می‌شود. رک: فهرست ریو، ص ۵۳۷.

آغاز: دیباچهٔ بایسنغر (۱-۱۱ الف)

اصل شاهنامه (۱۱ ب)

دفتر دوم (۲۰۰ ب)

کسنون کار بیژن بگویم ترا بدان آب حکمت بشویم ترا

دفتر سوم (۳۲۷ الف)

چو گشتاسب را داد لهراسب تسخت فرود آمد از تخت بر بست رخت

دفتر چهارم (۴۷۶ الف)

ز ایران بسزرگان ابا موبدان بگرد آمد و نامور بخردان
● ۷۰۲ (موزه ملی)

نسخ، نصیرالدین، ۲۴ رجب ۱۰۰۰/۱۵۹۲، ۱۱۷۸ صفحه (چهارستون)، اندازه ۳۱×۲۲/۵.
آغاز: به نام خداوند جان و خرد.

انجام: ز کردار شاهان سخن شد تمام حدیث ... کسره شد والسلام
● ۷۹۰ (مزشل)

نستعلیق، عبدالواحد زاهدی، ۱۵۹۵-۶/۱۰۰۴، جونپور، ۸۱۴ صفحه، ۳۱ سطر، اندازه ۳۲/۴×۲۱.
توضیحات: مطلقاً است و مهرهای مسعود حسن و پادشاه‌خان روی نسخه ثبت است. ابیات در حاشیه هم
کتابت شده است.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد
انجام: ز هجرت سه صد سال هشتاد چهار (۹) بسنه نام جهانداور کردگار
● ۳۶۱ (خدابخش)

نستعلیق، کمال‌الدین بن ابراهیم، ۱۴ شعبان ۱۰۰۸/۱۶۰۰، ۱۱۹۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۶/۵×۱۶/۵.
توضیحات: نسخه مطلقاً و دارای مینیاتور است و رونویس همان نسخه خطی است که همین کاتب آن را
کتابت کرده و در کتابخانه خدابخش به شماره ۳۶۰ مضبوط است. دیباچه‌ای دارد و منقسم به چهار دفتر زیر
است:

آغاز: دیباچه (۱ ب - ۱۱ الف)

دفتر اول (۱۱ ب - ۱۹۸ الف)

دفتر دوم (۱۹۸ ب - ۳۲۲ الف)

دفتر سوم (۳۲۲ ب - ۴۷۱ الف)

دفتر چهارم (۴۷۱ ب تا آخر نسخه)

● ۱۱۰۰ (سالار جنگ)

نستعلیق خوب، ۲۰ شعبان ۱۰۰۹/۱۲ فوریه ۱۶۰۱، ۱۳۶۰ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۲۴/۵×۱۴.
توضیحات: ناقص الطرفین، دارای سه مجلس: کیومرث روی تخت همراه با درباریان، دربار طهمورث و
دربار فریدون به سبک دکن (بیجاپور) و جدول طلایی است.

آغاز: مقدمه بایسنفر،

شاهنامه: چو گرشاسب را داد لهراسپ تخت

انجام: سپاه پراکنده را گرد کن و زین سان که گفתי بگردان سخن
(از فرستادن ماهوی سوری آسیابان را به کشتن یزدگرد و پند موبدان درباره بازداشتن او از کشتن)

● ۳۹۱۱ (رامپور)

نستعلیق، غیاث‌الدین بن عبدالقادر بن اسحق، ۱۰۱۱ هـ دارای مجالس.

● ۳۱۱ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۴ ذی‌القعدة ۱۰۱۵/۱۶۰۷، ۸۸۳ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۳/۵×۱۶/۵.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد

انجام: هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر محمد علیه السلام

● ۱۱۰۱ (سالار جنگ)

نستعلیق خوب، ۱۶۱۷/۱۰۲۶، ۱۱۹۸ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۴/۶×۲۲/۴.

توضیحات: دارای مقدمه بایسنغر و سی و هفت مجلس به مکتب شیراز است.

آغاز: مقدمه:

فسریدون خورشید جمشید شان به امرش درین گنبد آمد روان

آغاز شاهنامه:

به نام خداوند جان و خرد

انجام: درود و هزاران سلام ز ما بر محمد علیه السلام

● ۹۳۵ ف ۸۲۶ (دانشگاه عثمانیه)

نستعلیق، ۱۶۱۸/۱۰۲۷، ۱۳۸۸ صفحه، ۱۹ سطر.

توضیحات: در کتابخانه شخصی به نام خواجه محمد میرک نگهداری می‌شده است.

در آغاز احوال پادشاهان ایران در ۳۶ ورق گنج‌نیده شده است.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد

انجام: سر آمد کنون قصه یزدگرد به ماه سپندارمذ روز کرد

(آخرین مصرع این بیت در چاپ‌ها بدین قرار آمده: به ماه سفندار مذ روز ارد، از تاریخ انجام شاهنامه)

● ۳۹۱۲ (رامپور)

نستعلیق، ۱۰۳۳ هـ برای محمد قطب شاه استنساخ گردید. دارای مجالس است.

● ۹۳ (ملانیروز)

نستعلیق زیبا، ۱۶۲۵/۱۰۳۵، اندازه ۱۴×۹/۳ اینچ (۳۵/۵۶×۲۳/۸۱ سم).

توضیحات: با حکومت لهراسب شروع می‌شود و بنابرین جلد دوم شاهنامه است.

● ۱۱۰۲ (سالار جنگ)

نستعلیق زیبا، رمضان ۱۰۴۱/مارس ۱۶۳۲، ۱۲۳۶ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۳×۲۲.

توضیحات: دارای دو مقدمه به نثر که یکی از آنها مقدمه بایسنغر است. این نسخه به ترتیب زیر به چهار

بخش تقسیم شده است:

آغاز: آغاز مقدمه قدیم (غیر از بایسنغر):

سپاس و آفرین مر خدای را که این جهان و آن جهان آفرید...

قسمت اول با همان بیت اول شاهنامه و قسمت دوم با این بیت شروع می‌شود:

به نام خداوند خورشید و ماه که دل را به نامش خورد داد راه

آغاز قسمت سوم: نخستین که نوک قلم شد سیاه گرفت آفرین بر خداوند ماه

آغاز قسمت چهارم: بدو آفرین کافرین آفرید مکران و زمسان و زمین آفرید
انجام: چو خواهشگری و نیازم نبود برین بر بستم زبان بر کشود
(آخرین مصرع این بیت در چاپ‌های شاهنامه بدین قرار ثبت شده است: برین بر بستم زبان حسود)
● ۱۶۳۶ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، پیربخش، ۴ جمادی الاول ۱۰۵۱/۱۶۴۱، ۱۱۹۴ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۲۰×۳۸.
توضیحات: بعضی صفحات مذهب است. پنجاه و چهار مجلس به سبک ایرانی و مقدمه‌ای دارد که قبل از
بایسنغر نوشته شده بود. در آخر نسخه ترقیمه آمده که بدین قرار است:
تتمت کتاب فروخته اکتساب مسمی (به) شاهنامه به دستخط... فقیر پر تقصیر پیر بخش کاتب، به روز
یکشنبه چهارم شهر جمادی الاول سنه ۱۰۵۱ هـ
آغاز: مقدمه: سیاس و آفرین مرخدای را که این جهان...

دفتر اول: به نام خداوند جان و خرد

دفتر دوم: ستایش کنم ایزد پاک را

دفتر سوم: نخستین که نوک قلم شد سیاه

دفتر چهارم: به نام خداوند خورشید و ماه

● ۲۳ (محمود آباد)

نستعلیق، ۳/۱۰۶۳-۱۶۵۲، ۷۱۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۰×۳۳.

توضیحات: صفحه اول مطلقاً است و نسخه کرم خوردگی دارد. جلد اول شاهنامه می‌باشد.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد

انجام: (... اسب او بسوی اسپان شنید خسروشی برآورد و اندر دمید

● ۵ (محمودآباد)

نستعلیق، ۳/۱۰۶۳-۱۶۵۲، ۶۱۳ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۰×۳۲.

توضیحات: کرم خوردگی دارد.

آغاز: خروشی برآورد چون بیم‌شان

انجام: نجوید کس از سرکشان تاج شاه بماند تھی دست چندین سپاه

● ۲ (کاما)

نستعلیق، ویسی بن محمد، ۸/۱۰۶۸-۱۶۵۷، ۱۰۲۰ صفحه، ۱۷ سطر، اندازه ۲۴×۳۵.

توضیحات: بیست صفحه مقدمه دارد. متن در دو مجلد، اول هر مجلد دو سر لوح، یک تذهیب در آغاز و

یک تذهیب بعد از این دو بیت:

هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر زراتشت علیه السلام

و بر آل و پیاران او اجسمعین هزار آفرین از جهان آفرین

در خاتمه جلد اول آمده:

تمام شد جلد اول در تاریخ سلخ شهر شوال سنه ۱۰۶۳ هـ حسب الفرموده رفعت پناه مولانا ابوالقاسم

سمت تحریر یافت. کاتب عبدالاقفل ویسی بن محمد.

در پایان جلد دوم: چهاردهم شهر ذی قعدة ۱۰۶۸ هـ

نسخه دارای ۵۶ مجلس ایرانی است و در بعضی مجلس‌ها صورت‌ها را خراب کرده‌اند.

● ۱۱۰۳ (سالار جنگ)

نستعلیق خوب، شوال ۱۰۷۱/مه ۱۶۶۸، ۱۳۴۶ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۲۲/۲×۳۳/۶.

توضیحات: کتابت این نسخه در سال ۱۶۵۸/۱۰۶۹ شروع شده و مقدمه‌ای به نثر و سی و هفت مجلس به مکتب تیموری هندی دارد. دو ورق اول مطلا است. مهر «منیر الملک ۱۲۰۶» روی نسخه ثبت است.

آغاز قسمت اول: به بسم‌الله آغازم شهنامه را نسیمایم کسه او هست خلاق ما قسمت دوم با همان اولین بیت شاهنامه و قسمت سوم با این بیت شروع می‌شود:

چو لهراسب آگه شد از کار شاه ز لشکر که بودند بسا او بسه راه
قسمت چهارم: چو شد پادشاه جهان یزدگرد سپاه پراکنده را جمع کرد

● ۳۶۵ (خدایخش)

نستعلیق، ۲۲ رمضان ۱۰۹۴/۱۶۹۴، ۲۷۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۹×۳۱/۵.

توضیحات: نسخه‌های خطی شاهنامه در کتابخانه خدایخش به شماره‌های ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴ توسط یک کاتب استنساخ شده است و دو صفحه اول هر نسخه مذهب است. این نسخه جلد چهارم شاهنامه است.

آغاز: پادشاهی یزدگرد:

چو شد پادشاه جهان یزدگرد سپاه پراکنده را جمع کرد
انجام: با ابیاتی تحت عنوان «در ختم کتاب گوید».

● ۷۰۹۰۶۲ (موزه ملی)

نستعلیق، اواخر شهر ربیع الاول ۱۱۰۰/۱۶۸۸، ۶۱۴ صفحه، ۲۳ سطر، اندازه ۲۰×۳۲.

توضیحات: جلد دوم شاهنامه.

آغاز: چو لهراسب بنشست بر تخت داد به شاهنشهی تاج بسر سر نهاد
انجام: ز هجرت شده پنج هشتاد بار به نسام جهانداور کردگار

● ۶۰۳ (سلام)

نستعلیق، یکم رجب المرجب ۱۱۲۰/۱۷۰۸، ۶۴۰ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۵/۱۹×۳۰.

توضیحات: به تقاضای «میرزای عالی‌مقدار ذوی‌الافتدار میرزا محمدعلی والاتبار» استنساخ شد.

آغاز: نخست آفرین کن تو بر کردگار جهاندار و پیروز و پروردگار
انجام: به فضل خدا باش امیدوار ز کس‌سزده، پشیمان ز بد شرمسار

● ۴۰۵/۱ (سلام)

نستعلیق، جعفر، ۱۷۰۸/۱۱۲۰، ۱۰۶۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳/۱۴×۸/۳ (۲۷/۲۱×۳۵/۶۵ سم).

توضیحات: دیباچه‌ای به نثر دارد و هم دارای مجالس است.

● ۴۰۷/۳ (سلام)

نستعلیق، جعفر، ۱۷۰۸/۱۱۲۰، ۶۴۰ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۷/۱۲×۸/۷ (۵۴/۲۲×۳۰/۴۸ سم)

● ۳۷ (سلیمان)

نستعلیق، ۱۱۳۳/۲۱-۱۷۲۰، ۵۳۶ صفحه، ۲۱ سطر.

توضیحات: دفتر اول شاهنامه.

انجام: چو خواهشگری و نیازم نبود برین بر بستم زبان حسود

● ۸۷۳ (سلیمان)

نستعلیق، محمد مقیم، ولد شیخ عبدالحکیم، ۱۱۳۳/۱۷۲۰، ۲۵۶ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۷/۴×۱۵/۵.

توضیحات: دفتر دوم شاهنامه.

انجام: نه بر شیخ و ریگش بروید گیا زمینش روان ریگ چون توتیا

(از: خوان ششم گذاشتن اسفندیار از برف)

● ۸۷۴ (سلیمان)

نستعلیق، محمد مقیم، ولد شیخ عبدالحکیم، ۱۱۳۳/۱۷۲۰، ۴۱۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۷/۴×۱۵/۵.

توضیحات: دفتر سوم شاهنامه.

انجام: بدو گفت شیروی جانم تراست دگر آرزو هر چه خواهی رواست

(از: خواستن شیروی شیرین را و کشتن شیرین خود را و کشته شدن شیروی)

● R۷۵۹/C۲۱۳ (ویکتوریا میموریل)

نستعلیق، ابن شاه محمود جمال‌الدین الکاتب، پانزدهم ذی‌القعدة سنه عشرين و الف (۱۶۱۱/۱۰۲۰)،

۷۴۲ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۳۶/۵×۲۴.

توضیحات: مطلا و مذهب و دارای پنجاه مجلس است. ترقیمه‌ای دارد بدین قرار:

تمت الكتاب به عون الملك الوهاب المشتهر به شاهنامه من كلام الملك الشعرا علامی فهامی نادره الزمانی

سحبان العرب و العجم ابوالقاسم حکیم فردوسی علیه الرحمة و الغفران به تاریخ پانزدهم شهر ذی قعدة

الحرام سنه عشرين و الف فی الهجر النبویة صلی الله علیه و آله و سلم، کتبه العبد الضعیف المحتاج

المذنب ابن شاه محمود جمال‌الدین الکاتب.

آغاز: بر ارواح منیره ضمایر مستنیره عقلای ذوی الابصار و شعرای اولی الافکار...

انجام: ز ما بر روان محمد درود همی تا بود روز و شب تار بود

● ۴۱/۱ (جامعه)

نستعلیق، نثار علی، ۱۱۴۷/۱۷۳۴، ۵۴۸ صفحه، ۱۷ سطر، اندازه ۳۰/۵×۱۶.

توضیحات: جلد اول شاهنامه.

انجام: سخن‌ها بدین داستان شد بین چنان چون درآمد ز بسالا سخن

● ۳۹۱۴ (رامپور)

نستعلیق، ۱۱۸۵ هـ، ۵۱۲ صفحه، دفتر سوم و چهارم است.

● ۷۰۴ (موزه ملی)

نستعلیق، ۱۲۰۳/۱۷۸۸، ۲۷۲ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۱/۵×۲۰/۳.

توضیحات: مهرهایی از «تربیت‌خان بهادر و معین‌الدوله وزیرالملک محمدعلی‌خان بهادر صولت جنگ»

- روی اولین صفحه نسخه ثبت است و جلد اول شاهنامه می‌باشد.
- انجام: کلالی چکیده ز گلیبرگ جان شرابیسی ازو رفته آبی روان
● ۱۸۵ (دانشگاه علیگره)
- نستعلیق، رجب ۱۲۲۷/۱۸۱۲، ۱۱۹۶ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۳۵/۹×۲۲. توضیحات: دارای مجالس و نسخه کامل شاهنامه است.
- انجام: هزاران درود و هزاران سلام ز ما بر محمد علیه السلام
● ۱۰۳/۵۵۱۴ (سبحان الله) ۸۹۱
- نستعلیق، ۱۲۳۲/۱۸۱۶، ۵۳۴ صفحه، ۲۹ سطر، اندازه ۱۰/۵×۷ (۱۲/۹۲×۲۵/۴سم).
● ۶۰۴ (سلام)
- نستعلیق، غوث علی، ۲۱ ذی‌الحجه ۱۲۳۵/۱۸۲۰، ۱۲۰۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۴/۵×۲۱/۵. آغاز: به نام خداوند جان و خرد
چو خواهشگری و نیازم نبود
ببرین بر بیستم زیان حسود
● ۳۹۱۷ (رامپور)
- نستعلیق، نور احمد ولد میان محمد سعید، ۱۲۴۰ هـ ۱۱۸۸ صفحه، دارای مجالس است.
● ۲۰۰۶۳۵ (دانشگاه دهلی)
- نستعلیق، ۱۲۴۵/۱۸۲۹، ۱۱۸۶ صفحه، ۱۳ سطر، اندازه ۲۸×۲۱/۵. توضیحات: ناقص‌الآخر است.
آغاز: گفتار اندر ستایش خرد، گفتار در آفرینش جهان...
انجام: نه جستند از دهر جز نام نیک
در آخر ابیاتی در هجو سلطان محمود آمده است.
● ۳۹۱۶ (رامپور)
- نستعلیق، خواجه احمدالله، ۱۲۴۶ هـ ۱۱۱۴ صفحه، دارای مجالس است.
● ۱۷۹۳ (خدا بخش)
- نستعلیق، احمد، ۲۳ رمضان ۱۲۴۶/۱۸۳۱، ۱۱۷۰ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۲۸/۵×۱۶/۵. توضیحات: مجالس دارد و در دو جزو است.
آغاز: به نام خداوند جان و خرد
قسمت دوم: چو لهراسب آگه شد از کار شاه
ز لشکر که بودند با او به راه
● ۷۸۸ (مژمل)
- نستعلیق، ۱۲۵۳/۱۸۳۷، ۱۶۳۰ صفحه، ۱۹ سطر، اندازه ۲۷/۲×۱۶. توضیحات: جلد اول شاهنامه می‌باشد.
- گزارنامه لهراسب آرام یسافت
ز ما بر محمد علیه السلام
خسرد مایه دانا برین رام یسافت

● ۳۹۱۸ (رامپور)

نستعلیق، سید امیر شاه رامپوری، ۱۲۵۴ هـ ۱۴۶۲ صفحه، دارای مجالس است.

● ۷۸۹ (مژمل)

نستعلیق، ۱۸۴۲/۱۲۵۸، ۱۵۲۲ صفحه، ۱۹ سطر، اندازه ۲۸/۴×۱۵.

توضیحات: جلد سوم شاهنامه است.

آغاز: خداوند فیروزی و فرّهی خداوند دیهیم و شاهنشهی
انجام: چو خواهشگری و نیازم نبود برین بر به بستم زبان حسود

● ۳۴/۲۷ (جامعه)

نستعلیق شکسته، شیخ رکن‌الدین حسین، ۱۸۴۲/۱۲۵۸، ۲۶۸ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۴×۳۲.

توضیحات: جلد اول و دفتر اول شاهنامه است.

انجام: پذیرفت پیران همه پند او کسه سالار او بود و پیوند او

● ۲۷/۲-۳۵ (جامعه)

نستعلیق، شیخ رکن‌الدین حسین، ۱۸۴۳/۱۲۵۹، ۲۸۳ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۴×۳۲.

توضیحات: جلد دوم و دفتر چهارم شاهنامه است.

آغاز: بدو آفرین، کافرین آفرید مکران و زمان و زمین آفرید
انجام: فرستم درود فرستاده زین

● ۱ (تغلق آباد)

نستعلیق، ۶ محرم ۱۲۶۰، ۱۸۴۴/۱۲۶۰، ۱۱۱۴ صفحه، ۱۷ سطر، اندازه ۲۸×۲۱.

توضیحات: غالباً جهومک لعل کایست کرن که جلد دوم شاهنامه مضبوط در همین کتابخانه را استنساخ کرده، کاتب این جلد اول هم هست.

انجام: به آواز خسرو نهادند گوش سپردند او را همه نوش و هوش

● ۲ (تغلق آباد)

نستعلیق، جهومک لعل کایست کرن، ثوال المکرم ۱۸۴۴/۱۲۶۰، ۹۰۸ صفحه، ۱۷ سطر (چهار ستون)،

اندازه ۲۸×۲۱.

توضیحات: جلد دوم شاهنامه است.

آغاز: کنون ای سخن‌گوی بیدار مرد

(بازگشتن فردوسی از سخن دقیقی به سخن خویش)

انجام: چو خواهشگری و نیازم نبود برین بر به بستم زبان حسود

● ۱۸۶ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۱۳ ذی‌الحجه ۱۸۴۴/۱۲۶۰، ۳۳۲ صفحه، ۲۳ سطر، اندازه ۳۱/۸×۱۸.

توضیحات: دارای مجالس است و جلد سوم شاهنامه را شامل می‌شود.

آغاز: داستان بر تخت شاهی نشستن لهراسب شاه

چو لهراسب بسنستت بر تخت داد به شاهنشهی تاج بر سر نهاد

انجام: چه باشی تو ایمن ازین چرخ پیر که فرجام انجامت آید گریز
● ۱۸۷ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۶۱-۱۲۶/۱۸۴۴-۵، ۳۱۸ صفحه، ۲۳ سطر (چهار ستون)، اندازه ۷/۱۸×۳۱/۵.
توضیحات: دارای مجالس است.

آغاز: به نام خداوند خورشید و ماه
انجام: ز گفتمار ایشان دلش تازه گشت بی‌بالید و بسر دیگر اندازه گشت
● ۱۸۸ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۶۱-۱۲۶ / ۱۸۴۴-۵، ۳۵۵ صفحه، ۲۳ سطر (چهار ستون)، اندازه ۷/۱۸×۳۱/۵.
توضیحات: دارای مجالس است.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد.
انجام: سپهدار پیران و آن انجمن نهادند سر سوی شاه یمن
در نسخه‌های چاپی مصرع دوم این بیت به صورت زیر آمده است:
نهادند سر سوی مرز ختن، از بازگشتن ایرانیان به نزد خسرو.

● ۱۸۹ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۲۹ محرم ۱۲۶۱/۱۸۴۵، ۳۴۵ صفحه، ۲۳ سطر (چهار ستون)، اندازه ۷×۳۱/۷.
توضیحات: دارای مجالس است.

آغاز: به نام خداوند خورشید و ماه
انجام: برآمد کنون قصه یزدگرد بی‌ماه سفندارمذ روز کسرد
(از تاریخ انجام شاهنامه)

● ۴۰ (انصاری)

نستعلیق، امیر حیدر، ۲۹ شعبان ۱۲۷۲/۱۸۵۶، ۳۲۰ صفحه، ۲۳ سطر، اندازه ۱۵×۳۰.

آغاز: به بسم الله آغاز سر نامه را
انجام: ازین پس نمیرم که من زنده‌ام
همسزاران درود و همسزاران سلامت
نمایم کسه او هست خلاق ما
کسه تخم سخن را پراکنده‌ام
ز ما بر مسحمد علیه السلام

● ۲۹ (محمود آباد)

نستعلیق، ۱۲۷۶/۱۸۵۹، ۱۲۰۲ صفحه، ۲۶ سطر، اندازه ۲۹×۴۲.

توضیحات: در آغاز نسخه فهرست اسامی پادشاهان و مدت حکومت آنها قید شده و دارای مجالس جنگی است.

نمیرم از این پس که من زنده‌ام
کسه تخم سخن را پراکنده‌ام
● ۶۰۲ (سلام)

نستعلیق، ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۰۶/۱۸۸۸، ۵۶۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۳×۳۳.

توضیحات: جلد اول شاهنامه است.
انجام: به پایان شد این داستان فرود
کنون رزم کاموس باید شنود

● ۲۳۳ (دانشگاه علیگره)

نستعلیق، ۱۲ ماه ساون ۸۹۴ سمت، ۵۹۸ صفحه، ۲۷ سطر (چهار ستون)، اندازه ۴۸/۹×۲۹. توضیحات: ساون یکی از ماه‌های هندی است و ۸۹۴ سال سمت هم هندی است. جلد اول شاهنامه است.

انجام: کنون من بگویم سخن کو بگفت
 (از به خواب دیدن فردوسی دقیقی را)

● ۷۵۵/۳۰ (سلیمان)

نستعلیق، محمد مقیم، دوم جلوس محمد شاه، دفتر اول: ۲۶۸ ورق، دفتر دوم و سوم: ۳۳۴ ورق، دفتر چهارم: ۱۰۶ ورق، ۲۱ سطر، اندازه ۱۱×۶/۷ (۱۷/۴۶×۲۷/۹۴ سم).

نسخه‌های خطی شاهنامه (بدون ذکر تاریخ)

● ۳۹۱۰ (رامپور)

نستعلیق، ۲۹۲ صفحه، قسمت دوم شاهنامه.

● ۳۹۱۳ (رامپور)

نستعلیق، دارای مجالس است.

● ۳۹۱۵ (رامپور)

نستعلیق، ۹۶۸ صفحه.

● ۳۹۱۹ (رامپور)

نستعلیق، ۷۳۶ صفحه.

● ۳۴/۲۷-۲ (جامعه)

نستعلیق شکسته، ۲۶۱ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۴×۳۲.

توضیحات: دفتر دوم شاهنامه.

انجام: که این نامه شهریاران پیش
 (از آخر: باز رفتن گشتاسب با زریر به ایران زمین و دادن لهراسب تخت ایران او را)

● ۳۵/۲۷-۱ (جامعه)

نستعلیق شکسته، ۲۸۷ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۴×۲۳.

توضیحات: جلد دوم و دفتر سوم شاهنامه است.

آغاز: از آن پس تن نامور خاک راست
 سخن گسوی جان معدن پاک راست
 (ج ۳: آخرین شعر از باز رفتن گشتاسب با زریر به ایران زمین و دادن لهراسب تخت ایران او را)

انجام: کنون عدل کسری به پیش آورم
 ز دفستر به گفتار خسویش آورم

● C۴۳۸ (جامعه)

نستعلیق شکسته، ۱۵۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۱×۲۰.

آغاز: چهل روز رستم به دریا کنار
 همی رفت دنبال آن نابکار

انجام: تن کوه از آن تیغ بشکافته

● ۲۹۲ (صولت)

نستعلیق، اوایل قرن یازدهم هجری، ۸۴۶ صفحه، ۱۷ سطر، اندازه ۲۴/۵×۱۵/۵.
توضیحات: نسخه مطلقاً است و جلد سوم به بعد است.

● ۳۴۴ (صولت)

نستعلیق، اواخر قرن دوازدهم هجری، ۹۱۲ صفحه، ۱۸ سطر، اندازه ۳۳/۵×۱۵/۵.
توضیحات: ناقص است و در کتابخانه شخصی به نام ریاست علی خان، پسر سعادت علی خان نگهداری می‌شد.

● ۳۵۶ (صولت)

نستعلیق، قرن یازدهم هجری، ۷۱۰ صفحه، اندازه ۲۱×۱۷.
توضیحات: از اوّل ناقص است. این نسخه در کتابخانه منشی سیل چند میر، منشی سرکار رامپور می‌بوده است.

● ۲۷۰ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، ۱۰۶۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۸/۵×۱۵/۵.
توضیحات: اوّلین صفحات دفتر اوّل، دوم و سوم مذهب و مطلقاً است. مقدمه بایسنغر هم در نسخه آمده است.

آغاز: مقدمه: افتتاح سخن آنکه کند اهل کمال
دفتر اوّل: بسم الله آغاز سرنامه را
دفتر دوم: به نام خداوند خورشید و ماه
دفتر سوم: چو لهراسب آگه شد از کار شاه
دفتر چهارم: چو شد پادشا بر جهان یزدگرد
نمایم کسه او هست خلاق ما
سپاه پشیمان را جمع کرد

● ۱۲۴۶ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، ۳۰۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۰×۲۰.
توضیحات: اوّلین دو صفحه مذهب و مطلقاً است. دارای چهار مجلس به سبک هندی و ایرانی است و جلد اوّل شاهنامه است.

● ۱۶۱۶ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، ۵۱۶ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۴۰×۲۷.
توضیحات: اوّلین دو صفحه مذهب و مطلقاً است. سی و سه مجلس به سبک ایرانی دارد. جلد این نسخه هم دارای نقاشی به سبک ایرانی است.
آغاز: به نام خداوند جان و خرد.

● ۲۴۱۶ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، ۲۴۲ صفحه، ۲۳ سطر، اندازه ۲۹/۵×۱۷/۵.
توضیحات: اوّلین صفحه مذهب و مطلقاً است. هفده مجلس به سبک تیموری هند دارد. مشتمل است بر

دو دفتر اول و دوم شاهنامه.

● ۲۴۷۹ (موزه حیدرآباد)

نستعلیق، ۵۵۸ صفحه، ۲۴ سطر، اندازه ۲۵/۵×۱۶/۵.

توضیحات: نسخه ناقص است. اولین صفحه مذهب و مطلقاً است و هجده مجلس به سبک هندی و ایرانی دارد.

● ۲۰۰۶۶۹ (دانشگاه دهلی)

نستعلیق، ۱۲۲۸ صفحه، ۱۳ سطر، اندازه ۲۶/۵×۲۱/۵.

توضیحات: جلد دوم شاهنامه است.

آغاز: آگاه شدن کاوس از کشته شدن سیاوش، آگاهی یافتن رستم از کشته شدن سیاوش و رفتن نزد کاوس. انجام: از آن پس تن نامور خاک راست.

(از: رفتن گشتاسب با زریر به ایران زمین و دادن لهراسب تخت ایران او را).

● ۲۶۷ (محمودآباد)

نستعلیق، ۱۰۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۲/۵×۱۴/۵.

توضیحات: آخر نسخه ناقص است.

انجام: ولیکن تسرا آن سزاوارتر که از دامن شاه جویی گهر (از: سخن گفتن پیران با سیاوش از فرنگیس)

● ۲۸۰ (حمیدیه)

نستعلیق، ۶۵۲ صفحه، ۲۵ سطر.

توضیحات: سرلوحه طلایی دارد.

● ۴۵ (ندوه)

نستعلیق، ۵۲۰ صفحه، ۲۹ سطر، اندازه ۳۲/۵×۱۹.

توضیحات: نسخه مطلقاً و جلد دوم شاهنامه است.

انجام: چنین بود تا بود کار جهان گزافه نکردند نامش جهان

● ۵۰ (ندوه)

نستعلیق، ۷۶۲ صفحه، ۲۹ سطر (چهار ستون)، اندازه ۳۲×۱۹.

توضیحات: نسخه مطلقاً و دارای مجالس و جلد سوم شاهنامه است.

آغاز: آغاز داستان بر تخت نشستن لهراسب:

چو لهراسب بنشست بر تخت داد به شاهنشاهی تاج بر سر نهاد
انجام: چل و هشت بد عهد نوشیروان چو بر شصت رفتی نماند روان

● ۶۱ (ندوه)

نستعلیق، ۷۳۶ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۴۱/۵×۲۵.

توضیحات: پایان نسخه ناقص است. مقدمه‌ای دارد حاوی پانزده صفحه و جلد اول شاهنامه است:

آغاز: متن شاهنامه: به نام خداوند جان و خرد

انجام: بدان تا چنین جفت باشد مرا

● ۶۲ (ندوه)

نستعلیق، ۶۰۰ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۴۱/۵×۲۵.

توضیحات: جلد دوم شاهنامه است.

آغاز: بیوسید و تاجش به سر بر نهاد
همی آفسرین کرد و زوگشت شاد
(از آخر: باز رفتن گشتاسب با زویر به ایران زمین...)

انجام: مه بهمن و آسمان روز بود
که کسلکم برین نامه فیروز بود

● ۷۷ (ندوه)

نستعلیق، ۲۶۸ صفحه، ۲۹ سطر، اندازه ۳۲×۱۸/۵.

توضیحات: دفتر اول شاهنامه، مطلا و دارای مجالس و در آغاز ناقص است.

آغاز: به شهرم یکی مهربان دوست بود
که با من توگفتی یکی پوست بود
(از: گفتار در بنیاد نهادن کتاب، در چاپ‌های شاهنامه مصرع دوم بدین قرار آمده: توگفتی که با من به یک

پوست بود)

انجام: پذیرفت پیران همه پند او
که سلالار او بود و پیوند او

● ۷۸ (ندوه)

نستعلیق، ۲۰۰ صفحه، ۲۹ سطر، اندازه ۳۲×۱۸/۵.

توضیحات: جلد چهارم شاهنامه و مطلا است. در آغاز نسخه مهر «محمود حافظ‌خان ۱۲۶۰» ثبت است.
آغاز: به نام خداوند خورشید و ماه.

● ۴۵۱۱۸ (تاگور)

نستعلیق، ۱۲۴۵ صفحه، ۲۱ سطر، اندازه ۲۸×۱۵.

توضیحات: شامل هر چهار دفتر شاهنامه است و متن حتی در حاشیه هم کتابت شده است.

● ۳۵۶ (پتیالا، آرشیو)

نستعلیق، ۱۳۶ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۲۱×۱۱.

توضیحات: صفحه اول مطلا و مذهب است و مشتمل بر هر چهار دفتر شاهنامه است.

● ۲۱۳۱ (پتیالا، عمومی)

نستعلیق، ۱۸۰۰ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۴/۵×۸/۵.

توضیحات: دارای مجالس است.

انجام: منادی‌گری گسرد لشکر بگشت
به درگاه هر خیمه‌ای برگزشت
(از: گرفتار شدن ماهوی سوری و کشته شدنش به فرموده بیژن)

● ۲۴۵۱ (پتیالا، عمومی)

نستعلیق، ۱۲۷۶ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۱۹×۱۲.

توضیحات: صفحاتی چند در آغاز نسخه مطلا است و مجالس و مقدمه بایسنغر را هم دارد.

انجام: سرآمد کنون قصه یزدگرد
به ماه سفندارمذ روز ارد

(از: تاریخ انجام شاهنامه)

● ۱۸ (رضویه)

نستعلیق، ۱۲۸۰ صفحه، ۱۹ سطر، اندازه ۱۲×۷ (۳۰/۴۸×۱۷/۷۸ سم).

انجام: زبد اصل چشم هما داشتن — بود خاک در دیده انباشتن

● ۵۵ (رضویه)

نستعلیق، ۵۷۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۴×۸ (۳۵/۵۶×۲۰/۳۲ سم).

توضیحات: نسخه موریانه خورده و جلد چهارم شاهنامه است.

آغاز: فتح نامهٔ اسفندیار به پدر به کشتن ارجاسپ و ستدن رویین دژ

نخستین که نوک قلم شد سیاه گرفت آفرین بر خداوند ماه

انجام: به نیکی بود شاه را دسترس به بد روز نیکی نجستست کس

(از: مردن فیلقوس و بر تخت نشستن سکندر)

● ۱۲۰ (بندارگر)

نستعلیق، ۱۵۰۰ صفحه، اندازه ۳۱×۲۰.

● ۱۹۴ (بندارگر)

نستعلیق، ۱۴۰۰ صفحه، اندازه ۳۰×۲۴.

توضیحات: نسخه نسبتاً قدیمی است و خط آن هم بسیار زیبا است.

● ۱۳۳ (شورای هند)

نستعلیق معمولی، ۱۴۳۲ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۲×۲۱/۵.

توضیحات: از آخر ناقص و دارای مجالس است. در آخر نسخه دوازده صفحه به نثر در احوال فردوسی و

داستان اختلاف او با سلطان محمود و توصیفی از شاهنامه آمده است. دفتر دوم شاهنامه می‌باشد.

آغاز: به تن زنده پیل و به جان جبریل به کف ابر بهمن، به تن رود نیل

انجام: بعد از اشعاری تحت عنوان «فی خاتمه کتاب فرماید»، مقدمه‌ای آمده که بدین قرار شروع می‌شود:

مالک الملکی که به تدبیر ملک و ملکوت و تربیت عالم لاهوت و ناسوت...

● ۱۱۰۴ (سالار جنگ)

نستعلیق زیبا، ۱۵۸۶ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۱/۸×۲۱/۲.

توضیحات: به دو بخش تقسیم شده. دارای بیست و پنج مجلس به مکتب شیرازی است. به احتمال زیاد در

اواخر قرن دهم هجری کتابت شده و با مقدمهٔ بایسنغر شروع می‌شود.

انجام: نمیرم ازین پس که من زنده‌ام کسه تخم سخن را پراکنده‌ام

● ۱۰۰۵ (سالار جنگ)

نستعلیق، علام‌الدین ۱۹ صفر (۲)، ۱۱۸۶۶ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۰/۴×۲۱.

توضیحات: به ظاهر در اوائل قرن یازدهم هجری کتابت شده. دارای هفت مجلس به مکتب تیموریان هندی

است و به چهار بخش تقسیم شده است.

آغاز: قسمت اول: به نام خداوند جان و خرد

قسمت دوم: کنون کار بیژن بگویم تو را

قسمت سوم: نخستین که نوک قلم شد سیاه

قسمت چهارم: به ایران بزرگان یا موبدان

انجام: هر آن‌کس که دارد هش و رای و دین

● ۹۳۵ (دانشگاه عثمانیه)

نستعلیق، ۳۳۶ صفحه، ۱۹ سطر.

توضیحات: اولین صفحه مطلقاً است و جلد اول شاهنامه است.

انجام: فسرو برد خسجر دلش بردردید

جگر پس ازین تیره بیرون کشید

(از: خوان هفتم، کشتن رستم دیو سپید را)

● ۹۳۵ قف ۱۰۴۳ (دانشگاه عثمانیه)

نستعلیق، ۱۱۸۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۵/۵×۱۶/۵.

توضیحات: دارای چند مجلس به مکتب هندی است.

آغاز: ... دیوانسه خوانند تو را

همان خویش بیگانه دانند ترا

انجام: یکی دخمه کردند او را به باغ

ببلند و بزرگیش برتر ز راغ

(از: آگاهی یافتن ماهوی سوری از کشته شدن یزدگرد و بر تخت نشستن)

● ۱۴ (جی سنگه)

نستعلیق، ۵۷۹ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۵×۱۵/۵.

● ۷۰۰ (موزه ملی)

نستعلیق ریز، ۱۰۷۶ صفحه، ۲۶ سطر (چهار ستون)، اندازه ۳۲/۵×۱۹/۵.

آغاز: افتتاح سخن آن به که کند اهل کمال

به ثنای ملک‌الملک خدای متمال

مالک ملکی که به تدبیر ملک و ملکوت و ترتیب...

شاهنامه: به بسّم الله آغاز شهنامه را

نمایم که او هست خسلاق ما

خسداوند روزی ده و دستگیر

خسداوند جان و روان و خرد

انجام: هزاران درود و هزاران سلام

کسزو برتر اندیشه بر نگذرد

ز ما بر محمد علیه السلام

● ۷۰۱ (موزه ملی)

نستعلیق، احتمالاً از قرن هجدهم میلادی، ۶۰۶ صفحه، ۲۳ سطر، اندازه ۳۳×۲۲.

توضیحات: از آخر ناقص است و جلد دوم شاهنامه است.

آغاز: دو فرزند بودش بسان دو ماه

سزوار شاهی و تخت و کلاه

انجام: پادشاهی لهراسب صد و بیست سال بود:

جهان جهان آفرین خواندند

ورا شسهریار زمین خسواندند

وزان پس فرستاد کس‌ها به روم

به هند و به چین و به آباد بوم

● ۷۰۸ (موزه ملی)

نستعلیق عادی، ۸۷۸ صفحه (چهارستون)، اندازه ۲۴/۵×۱۷/۵.

انجام: چسو خواهاشگری و نیازم نبود برین بر بستم زبان حسود

● ۷۰۹ (موزه ملی)

نستعلیق ریز، ۶۷۶ صفحه، ۲۶ سطر، اندازه ۲۱/۵×۱۵/۵.

توضیحات: روی تنها اولین صفحه معنی و شرح بعضی لغات شاهنامه آمده، مثلاً:

ناهید: به سکون دال، ستاره زهره را گویند. مقدمه بایسنغر را در ۲۴ صفحه دارد و دفتر اول و دوم شاهنامه است.

انجام: خواب دیدن فردوسی دقیقی را:

کنون من بگویم سخن کو بگفت منم زنده او گشته با خاک جفت

(از آغاز جلد سوم شاهنامه)

● ۷۱۱ (موزه ملی)

نستعلیق، ۸۳۰ صفحه (چهار ستون).

توضیحات: بعضی صفحات از میان نسخه مفقود است. جداول نسخه مطلقاً است.

آغاز: گفتار در هجو سلطان محمود:

ایسا شاه محمود کشورگشای ز کس گر نترسی بتوس از خدای

فهرست سلاطین عجم و ایام سلطنت ایشان و تمامی آنها چهار طبقه‌اند...

دیباچه شاهنامه که به سعی و اهتمام جانی محمد مهدی اصفهانی استنساخ شد:

بر پیشگاه ضمیر مهر تنویر صاحبان فصاحت و سابقان گوی بلاغت... دیباچه‌ای دیگر هم آمده که چنین

شروع می‌شود:

اگر چه از لوازم رسوم بندگی و لواحق شیوه پرستندگی همانست که سرنامه به سپاس و ستایش...

این دیباچه با این ابیات به پایان می‌رسد:

سکه کاندرا سخن فردوسی طوسی نشانند تا نپنداری که کس از جمله انسی نشانند

اول از بالای کرسی بر زمین آمد سخن او به بالای برد و بازش بر سر کرسی نشانند

آغاز شاهنامه: به نام خداوند تنزیل وحی (۴)

انجام: چو این گفته شد رفت تا جای خواب دلی پر ز کسین و سسری پر شتاب

(از جلد دوم: جنگ رستم با کافور مردم خوان)

● ۶۴۸ (موزه ملی)

نستعلیق، ۱۰۶۴ صفحه (چهارستون)، اندازه ۳۴×۲۳.

توضیحات: دو صفحه اول مذهب و مطلقاً است. از آخر ناقص و دارای چند مجلس به سبک ایرانی است.

آغاز: مقدمه به نثر:

سپاس و آفرین خدای را که این جهان و آن جهان آفرید...

انجام: پادشاهی یزدگرد هجده سال بود:

اگر بسخت پیروز یاری دهسد
یکی دفستری سازم از راستی
(از جلد چهارم، پادشاهی یزدگرد پسر بهرام گور)
● ۶۴۰۱۳۷ (موزه ملی)

نستعلیق، به احتمال قوی قرن هجدهم میلادی، ۳۴۸ صفحه، اندازه ۲۷/۵×۱۶/۳.
توضیحات: دارای مجالس و از آخر ناقص است. در حاشیه صفحات هم متن شاهنامه کتابت شده و دفتر چهارم شاهنامه است.

آغاز: چو کسری نشست از سرگاه نو
انجام: چنین یساده... که اندر جهان
همی خواندندی ورا شاه نو
به ما شاد بادا کههان و مهان
● ۱۰۵۸ (موزه ملی)

نستعلیق، ۱۰۸۴ صفحه (چهار ستون)، اندازه ۳۵/۵×۲۳/۵.
توضیحات: دو صفحه اول مطلقاً و مذهب است. مجالس به سبک ایرانی دارد.
انجام: پس از مرگ بر من کند آفرین
هر آن کس که دارد هش و رای و دین
(در نسخه‌های چاپی مصرع دوم این بیت مصرع اول قرار گرفته است)
● ۴۲۲ (ایوانف)

نستعلیق، ۱۷۷۶ صفحه، اندازه ۲۴×۱۴.
توضیحات: شامل ۵۰،۰۰۰ بیت است. دارای هشت مجلس به سبک صفوی‌ها است و مقدمه‌ای دارد که قبل از مقدمه بایسنغر نوشته شده است.
آغاز: حمد و سپاس و آفرین خدای را که این جهان...
● ۳۵۹ (خدایبخش)

نستعلیق، شاه محمد الکاتب، قرن پانزدهم میلادی، ۱۰۷۶ صفحه، ۲۴ سطر، اندازه ۲۸/۵×۲۳.
توضیحات: یک صفحه از آخر افتادگی دارد. مذهب و بسیار زیبا است. مقدمه بایسنغر را دارد و مشتمل بر ۵۱،۰۰۰ بیت است.
آغاز: مقدمه بایسنغر (۱۴-۳)
اصل شاهنامه (۵۳۸-۱۵ ورق).
● ۳۶۲ (خدایبخش)

نستعلیق، ۳۱۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۱/۵×۱۹.
توضیحات: دفتر اول شاهنامه، تصاویر ساده در لابلای نسخه گنجانده شده است.
انجام: به ذکر «کشتن کیو نژاد را از خون بهرام»
● ۳۶۳ (خدایبخش)

نستعلیق، ۲۴۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۱/۵×۱۹.
توضیحات: دفتر دوم شاهنامه، بعضی صفحات سفید است که احتمالاً برای نقاشی خالی نگهداشته شده است.

انجام: با «گفتار اندر آمدن باد و برف و هلاک شدن پهلوانان» به پایان می‌رسد.

● ۳۶۴ (خدابخش)

نستعلیق، ۳۲۸ صفحه، ۲۵ سطر، ۳۱/۵×۱۹.

توضیحات: دفتر سوم شاهنامه

آغاز: آغاز پادشاهی لهراسب:

چو لهراسب آگه شد از کار شاه ز لشکر که بسودند با او به راه

انجام: با گفتاری درباره «سپری شدن روزگار بهرام»

● ۳۶۶ (خدابخش)

نستعلیق، ۱۱۰۴ صفحه، ۲۶ سطر، اندازه ۳۰×۱۹.

توضیحات: دیباچه ندارد. هر چهار دفتر شاهنامه. تنها یک مینیاتور دارد.

آغاز: دفتر اول (اب - ۱۴۷ ب): به نام خداوند جان و خرد

دفتر دوم (۱۴۸ ب - ۲۹۳ ب): به نام خداوند خورشید و ماه

دفتر سوم (۲۹۴ ب - ۴۴۰ ب)

چو لهراسب بنشست بر تخت داد به شاهنشهی تاج بر سر نهاد

دفتر چهارم (۴۴۱ ب - ۵۵۲ الف)

به نام خداوند خورشید و ماه کسه دل را به راهش خرد داد راه

● ۱۷۹۲ (خدابخش)

نستعلیق، قرن یازدهم هجری، ۱۲۱۴ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۰×۱۸.

توضیحات: در این نسخه گرشاسب‌نامه، مقدمه بایسنغر و فهرست پادشاهان ایران هم آمده است. بیست و

شش مجلس در مکتب ایرانی این نسخه را زینت داده است. این شاهنامه به دو بخش تقسیم شده، قسمت

دوم با تخت‌نشینی لهراسب شروع می‌شود و موسوم به لهراسب‌نامه است. نام دو تن «حاجی مهدی

علی‌خان» و «اضعف العباد بهروز المتقاد ۱۱۵۵) در نسخه ثبت است.

آغاز گرشاسب‌نامه: نه کردار گرشاسب اندر جهان یکی نامه بد یسارگار مهان

آغاز قسمت دوم شاهنامه:

کنون تاج و اورنگ لهراسب شاه بیارایسم و بر نشانم به گناه

چو لهراسب بنشست بر تخت داد به شاهنشهی تاج بر سر نهاد

● ۴۸ (سلیمان، علیگه)

نستعلیق، ۸۰۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۵/۵×۲۳.

آغاز: بعد از حمد و ستایش و آفرین مر خدای را که این جهان آفرید...

انجام: هر آنکس که دارد هش و رای و دین پس از مرگ بر من کند آفسرین

● ۳۹ (سلیمان، علیگه)

نستعلیق، ۲۱۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۴/۴×۱۴/۳.

توضیحات: کرم‌خورده و از اول ناقص است.

- آغاز: به نام خداوند خورشید و ماه که دل را به زاهش خورد داد راه
- ۷۵۴-۲۹ (سلیمان، علیگره)
نستعلیق، ۱۲۰۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۵×۸ (۳۲/۲۰×۳۸/۳۱ سم).
- ۱۳-۱۴ (سلیمان، علیگره)
نستعلیق، ۹۹۰ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۱×۷/۵ (۳۲/۱۹×۲۷/۹۴ سم).
توضیحات: شاهنامه کامل در دو مجلد است.
- ۱۰۴-۱۰۷ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۱۰۲۸ صفحه، ۲۶ سطر، اندازه ۱۲×۷/۵ (۳۷/۱۹×۳۰/۴۸ سم).
توضیحات: در چهار مجلد است و مجالس هم دارد.
- ۱۴۰ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، دفتر اول: ۶۲۲ صفحه؛ دفتر دوم: ۲۷۶ صفحه؛ دفتر سوم: ۲۸۸ صفحه؛ دفتر چهارم: ۲۱۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۲/۴×۱۱.
توضیحات: دارای مجالس است.
- ۱۶۶ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۵۰۴ صفحه، ۲۷ سطر (چهار ستون)، اندازه ۵۱/۷×۲۹/۷.
آغاز: چو گشتاسب را داد لهراسب تخت
انجام: که جاوید بادا خردمند فرد
همش رای و هم دانش و هم...
● ۱۹۰ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۲۶۴ صفحه، ۱۷ سطر، اندازه ۲۱/۱×۱۲/۳.
آغاز: به نام خداوند هر د...
انجام: منه پایت از خط امرش به در
● ۱۹۲ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۶۵۱ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۲۹/۵×۲۰/۵.
توضیحات: نصف اول شاهنامه است.
- ۱۹۳ (دانشگاه علیگره)
انجام: کران مایه نزد شهنش رسید
روان... از خبکاک بسرمه رسید
نستعلیق، ۵۴۹ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۲۹/۴×۱۹.
توضیحات: نصف آخر شاهنامه است.
- ۳۱۸ (دانشگاه علیگره)
انجام: نمیرم از آن پس که من زنده‌ام
که تخم سخن را پسرانکنده‌ام
نستعلیق، ۳۱۲ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۳×۲۶/۵.
توضیحات: دارای مجالس و دیباچه‌ای به نثر است.

- آغاز: سپاس و آفرین مر خدای را که این جهان را آفرید...
انجام: به پایان شد این داستان فرود
کنون رزم کاموس باید شنود
● ۳۲۱ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۲۱۰ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۴۳×۲۶/۵.
توضیحات: جلد چهارم شاهنامه است.
● ۳۹۲ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۱۳۱ صفحه، ۲۶ سطر (چهار ستون)، اندازه ۳۳/۵×۳۰/۴.
توضیحات: جلد دوم شاهنامه است.
انجام: کنون تاج اورنگ لهراسب شاه
بیارایسم و بر نشانم کلاه
● ۳۹۳ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، جلد اول شاهنامه است.
انجام: که کیخسرو امروز با خواستست
بسنداد و دهش کشور آراستست
● ۳۹۴ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۱۰۰ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۳۴×۲۰.
توضیحات: جلد چهارم شاهنامه است، ولی ناقص است.
آغاز: الا ای دل آرای...
چه بودت که گشتی چنین مستمند
انجام: چو این نامور نامه آمد برون
ز من روی کشور شده بر سخن
● ۳۹۵ (دانشگاه علیگره)
نستعلیق، ۱۳۵ صفحه، ۲۷ سطر، اندازه ۳۳/۵×۲۰/۲.
توضیحات: جلد سوم شاهنامه است.
انجام: دل شاد و خرم پر از درد گشت
چنین روز بسا ناجوانمرد گشت
● ۴۱۲/۸ (سلام، علیگره)
نستعلیق، ۱۸۴۸ صفحه، اندازه ۲۰×۱۲.
توضیحات: هر چهار دفتر شاهنامه و دارای مجالس است.
● ۵۷۵ (سلام، علیگره)
نستعلیق، ۲۹۶ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۴×۲۳.
توضیحات: دفتر چهارم و دارای مجالس و مقدمه است.
انجام: سر آمد کنون قصه یزدگرد
به مساه سفندارمذ روز ارد
● ۵۷۷ (سلام، علیگره)
نستعلیق، ۳۲۶ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۳/۵×۲۳/۵.
توضیحات: جلد دوم شاهنامه و از آغاز ناقص است.
آغاز: همیشه دل روشنش شاد باد
بدانش روان و... آبساز داد
انجام: بدان راه دشوار بشتافتیم
کنون لاجرم کام دل یافتیم

● ۵۷۸ (سلام، علیگره)

نستعلیق، دارای مجالس است.

آغاز: به نام خداوند جان و خرد

انجام: و زآن پس یکی آتشه برفروخت پدرو مرد و بر... پسر را بسوخت

● ۶۰۵ (سلام، علیگره)

نستعلیق، ۱۰۶۶ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۳۷×۲۲/۵.

توضیحات: دیباچه‌ای دارد از اول ناقص و دارای مجالس است.

آغاز: فریدون خورشید جمشیدسان

انجام: ز هجرت سید سال و هفتاد و چار به نام جهانداور کردگار

● ۲۵۹ (احسن، علیگره)

نستعلیق، ۶۳۸ صفحه، ۲۵ سطر (چهارستون)، اندازه ۲۹×۲۲.

توضیحات: ناقص‌الآخر و در اولین هفت صفحه مقدمه بایسنفر آمده است.

آغاز: بدو آفرین کافرین آفرید مکرسان و زمیان و زمین آفرید

● ۲۵۹ (احسن، علیگره)

نستعلیق، عادی، ۶۳۸ صفحه، ۲۵ سطر (چهارستون)، اندازه ۲۰×۱۴.

توضیحات: ناقص‌الآخر است. مقدمه بایسنفر را هم دارد.

آغاز: مقدمه: بدو آفرین کافرین آفرید مکرسان و زمسان و زمین آفرید

● ۸۹۱/۵۵۱۴/۲۱ (احسن، علیگره)

نستعلیق، ۶۳۸ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۱۱/۵×۸/۱ (۲۷×۵۴×۲۰/۶۴ سم).

توضیحات: نسخه ناقص‌الطرفین است و با دیباچه‌ای به نثر آغاز می‌شود.

● ۱۳۵/۲-۵ (قطب‌الدین، علیگره)

نستعلیق، دفتر اول: ۱۴۰ ورق؛ دفتر دوم: ۱۵۷ ورق؛ دفتر سوم: ۱۰۰ ورق؛ دفتر چهارم: ۱۰۷ ورق، ۲۵

سطر، اندازه ۱۱×۷/۳ (۲۷/۹×۱۸/۷۳ سم).

توضیحات: دیباچه‌ای به نثر دارد.

● ۲۸ (مدرسه سلیمانیه)

نستعلیق، ۱۲۸۰ صفحه، ۱۹ سطر، اندازه ۱۲×۷ (۳۰/۴۸×۱۷/۷۸ سم).

توضیحات: دفتر اول شاهنامه.

انجام: ز بد اصل چشم هما داشتن بود خاک در دیده انباشتن

● ۶۱ (مدرسه سلیمانیه)

نستعلیق، ۵۷۸ صفحه، ۲۵ سطر (چهار ستون)، اندازه ۱۴×۸ (۳۵/۵۶×۲۰/۳۲ سم).

توضیحات: دفتر چهارم شاهنامه.

آغاز: فتح نامه اسفندیار به پدر به کشتن ارجاسپ و سندن رویین در...

خداوند کیوان و تابنده مور خداوند پیل و خداوند مور

● ۹۰ (آلوز، تونک)

نستعلیق زیبا، ۴۶۸ صفحه، ۲۴ سطر، اندازه ۳۶×۲۷.
توضیحات: دارای ۱۸۵ مجلس در مکتب تیموری هندی است.

● ۴۶۷۶ (تونک)

نستعلیق زیبا، اوایل قرن هجدهم میلادی، ۳۳۰ صفحه، اندازه ۲۶×۱۶.
توضیحات: ناقص‌الطرفین و دارای ۳۱ مجلس رنگی است.

آغاز: چهارم که خوانند آمو خوشی (۹) هـمان دشت و رزان بسا سرکشی

● ۹۰ (ملایروز)

نستعلیق.

توضیحات: با «دوره پادشاهی گشتاسب» شروع می‌شود.

● ۹۱ (ملایروز)

توضیحات: با «به دنیا آمدن اسفندیار و پشتون» شروع می‌شود.

● ۹۲ (ملایروز)

نستعلیق.

توضیحات: با «آغاز دوره حکومت لهراسب» شروع می‌شود.

● ۹۴ (ملایروز)

نستعلیق، چهارستون.

توضیحات: با «اطلاع یافتن لهراسب در مورد مراجعت ارتش» به پایان می‌رسد.

● ۲۲۴۸ (تعلق آباد)

نستعلیق، ۱۵۶ صفحه، اندازه ۲۸×۱۴.

توضیحات: ناقص‌الآخر است.

آغاز: فاتحه کتاب مستطاب آفرینش و پیرایه دانش، حمد خداوند...

● ۲ (شاه منیر عالم)

نستعلیق، ۵۲۲ صفحه، ۲۵ سطر، اندازه ۲۲×۱۶.

توضیحات: دیباچه‌ای به نثر دارد و ناقص‌الآخر است.

● ۸۱۶ (بنارس)

نستعلیق، ۹۴۶ صفحه، اندازه ۱۷/۵×۱۲.

آغاز: نخستین که نوک قلم شد سیاه گرفت آفرین بر خنداوند ماه

● ۸۱۷ (بنارس)

نستعلیق، ۲۲۱۸ صفحه، اندازه ۱۸/۵×۱۲.

توضیحات: نسخه ناقص است.

● ۸۱۸ (بنارس)

نستعلیق، ۱۱۵۲ صفحه، اندازه ۱۹/۵×۱۴/۵.

- توضیحات: از دوره سلطنت لهراسب تا یزدگرد.
 آغاز: سستایش کنم ایزد پاک را
 ● ۸۱۹ (بنارس)
 نستعلیق، ۲۲۵۸ صفحه، اندازه ۲۲/۵×۱۶/۵.
- ۸۲۰ (بنارس)
 نستعلیق، ۱۳۳۲ صفحه، اندازه ۲۶×۱۶.
 آغاز: کمی جشن کرد آن شب و باده خورد
 شده نام آن جشن فرخنده گرد
 ● ۸۲۱ (بنارس)
 نستعلیق، ۵۶۲ صفحه، اندازه ۲۲/۵×۱۶/۵.
 توضیحات: تا دوره سلطنت یزدگرد.
 آغاز: کنون عدل کسری به پیش آورم
 ز دفتر به گفتار خویش آورم
 ● ۱۳۳۵ (آصفیه)
 نستعلیق.
- توضیحات: دارای مجالس است.
 ● ۹۶۵/۲۹ (دیوبند)
 توضیحات: نسخه کامل شاهنامه است.
 ● ۶ (بلام پور)
 توضیحات: شاهنامه با مجالس است.

نشانه‌ها و اختصارات

- آصفیه : کتابخانه آصفیه، حیدرآباد، هند.*
 احسن امرهروی : کتابخانه مولانا آزاد، دانشگاه اسلامی علیگره، سید محمود حسن قیصر
 امرهروی، ۱۴۰۳ هـ / ۱۹۸۳ م.
- آلور، تونک : کتابخانه مولانا آزاد انستیتیوی تحقیقات عربی و فارسی راجستان (ذخیره
 الور)، تونک، (راجستان).
- انصاری : کتابخانه شخصی پرفسور محمد ولی الحق انصاری، لکهنو (اتراپردش).*
- ایوانف : فهرست نسخه‌های خطی فارسی در انجمن آسیای بنگال، کلکته، ۱۹۸۵ م،
 (انگلیسی).
- بارت آتھاس : کتابخانه بارت آتھاس، پتنا (بهار).*
- بلام پور : فهرست نسخه‌های خطی دانشکده ام. ال. ک، بلام پور، اتراپردش).*
- بنارس : فهرست نسخه‌های خطی فارسی در دانشگاه هند و بنارس، امریت لال

- عشرت، واراناسی (اتراپرادش).
 بندگانرک : فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه انستیتوی تحقیقات خاورشناسی بتدارکر، پونه (مهاراشترا).*
- پتیالا، آرشیو : کتابخانه آرشیوی پتیالا، (پنجاب).*
- پتیالا، عمومی : کتابخانه عمومی پتیالا، (پنجاب).*
- تاگور : کتابخانه دانشگاه لکهنو، لکهنو (اتراپرادش).*
- تغلق آباد : کتابخانه جامعه همدرد، تغلق آباد، دهلی نو.*
- توتک : کتابخانه مولانا آزاد انستیتوی تحقیقات عربی و فارسی راجستان، توتک (راجستان).
- جامعه : دکتر ذاکر حسین، جامعه ملیه اسلامی، دهلی نو.*
- حمیدیه : فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه شعبه تحقیق و اشاعت کشمیر و کتابخانه حمیدیه، بوپال، مرکز تحقیقات فارسی، دهلی نو ۱۹۸۶م.
- خدابخش : فهرست نسخه‌های خطی عربی و فارسی در کتابخانه عمومی خدابخش، پتنا (بهار) ۱۹۷۷م.
- دانشگاه دهلی : کتابخانه دانشگاه دهلی، دهلی.*
- دانشگاه عثمانیه : کتابخانه دانشگاه عثمانیه، حیدرآباد (اتراپرادش).
- دانشگاه علیگره : کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره دانشگاه)، علیگره (اتراپرادش).
- دیوبند : تعارف مخطوطات کتابخانه دارالعلوم دیوبند، ج ۲، مولانا مفتی محمد ظهیرالدین، دارالعلوم دیوبند (اتراپرادش)، ۱۹۷۳م.
- رامپور : کتابخانه رامپور رضا، رامپور (اتراپرادش).
- رضویه : فهرست نسخ خطی کتابخانه رضویه مدرسه سلیمانیه، پتنا (بهار).*
- سالار : فهرست نسخه‌های خطی فارسی موزه و کتابخانه سالار جنگ، حیدرآباد، محمد اشرف، ۱۹۶۹م.
- سیحان الله : کستابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره سیحان الله)، علیگره (اتراپرادش).
- سلام : کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره سلام)، علیگره (اتراپرادش).
- سلطان المدارس : کتابخانه سلطان المدارس، لکهنو (اتراپرادش).
- سلیمان : کتابخانه مولانا آزاد، دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره سلیمان)، علیگره (اتراپرادش).
- شاه منیر عالم : کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره شاه عالم)، علیگره (اتراپرادش).*

- شورای هند آزاد : کتابخانه شورای هند برای روابط فرهنگی هند، باوان، دهلی نو.
صولت : فهرست نسخه‌های خطی فارسی و عربی کتابخانه عمومی صولت، رامپور، عابد رضا بیدار، ۱۹۶۶م.
قطب‌الدین، علیگره : کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علیگره (ذخیره قطب‌الدین، علیگره (اترپرادش).*)
کاما : فهرست نسخه‌های خطی فارسی، کتابخانه مؤسسه کاما، گنجینه مانکچی، دکتر سید مهدی غروی، مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان، ۱۹۸۶م.
محمودآباد : فهرست نسخه‌های خطی عربی و فارسی کتابخانه راجسا محمودآباد، مرکز تحقیقات فارسی، رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران، دهلی نو، بهمن ماه ۱۳۶۶ / جمادی‌الاول ۱۴۰۸.
مدرسه سلیمانیه : کتابخانه مدرسه سلیمانیه، پتنا (بهار).*
مزمل : کتابخانه نواب سر مزمل خان علیگره.*
ملافیروز : فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه ملافیروز، بمبئی، اس.ای. بریلوی، ۱۹۱۷.
موزه حیدرآباد : فهرست نسخه‌های خطی عربی، فارسی و اردو، موزه حیدرآباد، محمد غوث، ۱۹۵۳م.
موزه ملی : بخش نسخه‌های خطی عربی و فارسی، موزه ملی، دهلی نو.
ندوه : فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه عدوه‌العلماء لکهنو، مرکز تحقیقات فارسی، دهلی نو، ۱۹۸۶م.
ویکتوریا میموریل : کتابخانه موزه ویکتوریا میموریل، کلکته.
هردیال : فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه عمومی هردیال، دهلی.*